

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

HISTORY OF DEVELOPMENT OF THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES

Олійник А.Ю., к. ю. н., професор,
професор кафедри приватного та публічного права

*Інститут права та сучасних технологій
Київського національного університету технологій та дизайну*

Стаття присвячена історії розвитку конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) як елемента названого правового статусу. Історія характеризується власним виникненням та розвитком і може бути розглянута у світовому, європейському та українському розумінні щодо суб'єктів господарювання як фізичних осіб чи організацій, які здійснюють господарську (комерційну і некомерційну) діяльність, наділені господарською компетенцією, мають відокремлене майно та несуть відповідальність за свою діяльність у межах належного їм майна, крім випадків, передбачених законодавством. Проаналізовано наукові публікації таких авторів: О. Васильченко, О. Дякуновського, О. Кравчука, Н. Кулак, В. Лешчука, В. Махінчука, Ю. Сагайдак, Є. Чернявської та нормативно-правові акти, що регулюють названий правовий статус суб'єктів підприємництва. Результатом аналізу пропонуються такі ознаки: 1) історія розвитку конституційно-правового статусу СПД як елемент їх правового статусу; 2) нормативно-правове регулювання порядку реєстрації виникнення і розвитку і припинення конституційно-правового статусу СПД; 3) етапи розвитку конституційно-правового статусу СПД; 4) державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності: а) давньоримський; б) середньовічний; в) новий (XVII–XVIII ст. – формування гільдії купців); г) радянський (1917–1990 рр.); г) формування правових основ підприємництва в незалежній Україні (з 1990 року і до сьогодні).

Таким чином, історія конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності є закріплена нормативно-правовими актами етапи розвитку їх конституційно-правового становища та регулювання реєстрації виникнення, розвитку і припинення названого статусу в давньоримський, середньовічний, новий, радянський і сучасний період формування правових основ підприємництва в Україні. Пропонуються рекомендації щодо удосконалення законодавчого регулювання виникнення, розвитку і припинення названого статусу.

Ключові слова: історія розвитку, конституційно-правовий статус, суб'єкти підприємницької діяльності, господарська діяльність, підприємницька діяльність.

The article is devoted to the history of the development of the constitutional and legal status of business entities as an element of the said legal status. History is characterized by its own emergence and development and can be considered in the world, European and Ukrainian understanding of economic entities as individuals or organizations that carry out economic (commercial and non-commercial) activities, are endowed with economic competence, have separate property and are responsible for their activities within the property owned by them, except for cases provided by law. The scientific publications of the following authors were analyzed: O. Vasylichenko, O. Dyakunovskiy, O. Kravchuk, N. Kulak, V. Leshchuk, V. Makhinchuk, Yu. Sagaidak, E. Chernyavska and normative legal acts regulating the mentioned legal status of sub objects of entrepreneurship. As a result of the analysis, the following features are proposed: 1) the history of the development of the constitutional and legal status of the SPD as an element of their legal status; 2) normative and legal regulation of the procedure for registration of the emergence and development and termination of the constitutional and legal status of the SPD; 3) stages of development of the constitutional and legal status of SPD; 4) state registration of business entities: a) ancient Roman; b) medieval; c) new (XVII–XVIII centuries – formation of the merchant guild); d) Soviet (1917–1990); r) formation of the legal foundations of entrepreneurship in independent Ukraine (from 1990 to the present day).

Thus, the history of the constitutional and legal status of business entities is the stages of the development of their constitutional and legal status established by regulatory and legal acts and the regulation of the registration of the emergence, development and termination of the said status in the ancient Roman, medieval, new, Soviet and modern periods of the formation of legal the basics of entrepreneurship in independent Ukraine. Recommendations are offered to improve the emergence, development and termination of the mentioned status.

Key words: history of development, constitutional and legal status, subjects of entrepreneurial activity, economic activity, entrepreneurial activity.

Проблема конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності в умовах розвитку передбачає їх характеристику виникнення, розвитку і сучасного стану в теоретичному і практичному її розумінні. Історія і сучасність конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності мають теоретичне значення, а реалізація прав, свобод та обов'язків названих суб'єктів підкреслює його практичне значення. Останні дослідження з приводу історії конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності містяться в наукових публікаціях різних авторів та нормативно-правих актах, що регулюють правовий статус суб'єктів підприємництва. Метою дослідження є характеристика історії розвитку конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. Для досягнення поставленої мети мають бути вирішені такі завдання: а) проаналізувати праці окремих авторів щодо історії конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; б) охарактеризувати нормативно-праві акти, що регулюють правовий статус суб'єктів підприємництва; в) сформулювати ознаки і визначення історії конституційно-пра-

вового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; г) запропонувати висновки і рекомендації.

Для дослідження історії розвитку конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності слід проаналізувати праці окремих авторів. Так, наприклад, О. Васильченко, досліджуючи виникнення й розвиток джерел (форм) права, пропонує авторську періодизацію історії розвитку джерел українського права і пропонує п'ять періодів: а) панування східнослов'янських джерел самобутнього права (IX–XVII ст.); б) впливу переважно західноєвропейського законодавства дореволюційної Росії (XVIII – початок XX ст.); в) національно-визвольних змагань і спроба створення національної системи джерел українського права (1917–1920 рр.); г) радянської доби та існування джерел радянського права (1922 – кінець 80-х років XX ст.); д) сучасної України та існування вітчизняних джерел конституційного права (90-і роки XX ст. і до сьогодні) [1].

Отже, періоди розвитку джерел конституційного права, на думку О. Васильченко, слід розуміти як способи існування найбільш суттєвих і загальних правил поведінки (зовнішня форма їх виразу), які володіють власними

ознаками і регулюють постійні відносини конституційного характеру.

О. Дякуновський, виділяє такі періоди розвитку законодавства щодо регулювання правового статусу суб'єктів підприємництва в Україні: 1) з 24 серпня 1991 року до 27 червня 1996 року; 2) з 28 червня 1996 року до 15 січня 2003 року; 3) з 16 січня 2003 року до 21 березня 2012 року; 4) з 22 березня 2012 року до 15 вересня 2014 року; 5) з 16 вересня 2014 року і дотепер. Кожен з названих періодів має власну характеристику. Початок першого етапу пов'язаний із проголошенням Україною незалежності та є першоосновою існування правового регулювання у сфері підприємницької діяльності. Закінчення ж етапу пов'язується з прийняттям Конституції України, норми якої разом із положеннями інших законів остаточно сформували правову основу для здійснення підприємницької діяльності. Другий період пояснюється закріплення на конституційному рівні принципу свободи підприємництва. Третій період обумовлюється прийняттям ЦК України і ГК України, норми яких спрямовані на системне регулювання підприємництва, та подальшим впровадженням системних нормативно-правових актів, які на якісно нових принципах врегулювали це соціально-економічне явище. На цьому етапі сформовано сучасну систему державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Четвертий період пояснюється започаткуванням функціонування нових правових механізмів підтримки суб'єктів підприємницької діяльності. Закінчення періоду обумовлюється офіційним визнанням необхідності та запуском інтеграційних та адаптаційних процесів у сфері підприємництва до загальноєвропейських норм. П'ятий період узгоджений з офіційною ратифікацією Угоди про асоціацію [2].

Отже, названі О. Дякуновським періоди характеризують історію виникнення і розвитку правового регулювання суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

О. Кравчук та В. Лещук за критерієм організаційно-правової форми господарювання виділяють такі етапи розвитку фінансової діяльності суб'єктів підприємництва в Україні: 1) ремісничо-общинний період (кін. IX – сер. XII ст.) – характеризується розвитком общинного ремесла, прядіння, ткацтва, ювелірного виробництва на основі приватної, монастирської і державної форм власності; 2) мануфактурний період (XVI–XVII ст.) де особливого розвитку набула спеціалізація ремесел, дрібне виробництво та великі централізовані мануфактури на основі приватної та державної власності; 3) фабрично-заводський період (поч. XIX ст. – 90-ті роки XX ст.) характеризується тим, що починають з'являтися підприємства фабрично-заводського типу, монополістичні об'єднання, акціонерні товариства, підприємства з іноземним капіталом, кооперативи, підприємство на основі приватної, колективної, державної форм власності [3, с. 48–49].

Отже, фабрично-заводський період може бути охарактеризовано як сучасний етап розвитку конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності в незалежній Україні.

Н. Кулак, досліджуючи виникнення та розвитку інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, виділяє наступні його етапи: 1) давньоримський, коли для створення юридичної особи вимагалися дозвіл влади, виділення самостійного майна, наявність установчого акту із зазначенням мети діяльності; 2) середньовічний, коли процедура утворення юридичної особи не потребувала дозволу держави; 3) XVII–XVIII ст., коли в Англії та Іспанії «особливі реєстратори» реєстрували дані про торговельні і промислові підприємства, а на території Російської імперії право на комерційну діяльність та торгівлю потребувало «відкупу» та «плати в казну» і завершувалося формування гільдії купців; 4) радянський (1917–1990 рр.), який включає функціонування Нової економічної політики (НЕП – 1921 р.)

та «закладення основ інституту державної реєстрації на території України»; 5) час формування правових основ підприємництва в незалежній Україні починаючи з 1990 року і до сьогодні. Останній етап характеризується наступними періодами: а) 1990–1991 рр. – нормативне визначення процедури реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності (згідно Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р.); б) 1991–2003 р. (прийняття Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»; в) 2003 р. до сьогодні – період удосконалення інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької та суспільно-громадської діяльності щодо створення єдиної системи реєстрації в Україні [4, с. 235–236].

Отже, Н. Кулак розглянула виникнення та розвиток інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності в різний період та на різних історичних етапах підприємництва в Україні.

В діючому сучасному законодавстві існують певні недоліки щодо публічно і приватно правових відносин суб'єктів підприємницької діяльності. В. Махінчук підкреслює, що система українського законодавства у результаті доволі хаотичного розвитку правового регулювання підприємницької діяльності відзначається нині тим, що основи правового статусу суб'єктів підприємництва визначаються двома кодифікованими актами: Господарським кодексом України (далі – ГК України) та Цивільним кодексом України (далі – ЦК України). Прийняття ЦК України та ГК України не усунуло усіх недоліків правового регулювання та не забезпечило стрункої системи суб'єктів підприємницьких відносин. Однак наявність такої системи є обов'язковою умовою стабільного функціонування ринкової економіки. Тому перед правовою наукою гостро стоїть питання співвідношення цивільно-правового та господарсько-правового регулювання суб'єктів підприємницької діяльності. Статтею 55 ГК України передбачено, що суб'єктами господарювання є: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. З метою усунення існуючих недоліків у цивільному і господарському законодавстві щодо публічного та приватного правового регулювання В. Махінчук пропонує визнати доцільність правового регулювання юридичних осіб публічного права нормами ГК України, а юридичних осіб приватного права нормами ЦК України [5, с. 186–187, 191].

Отже, при реалізації положень цивільного і господарського права слід дотримуватися принципу верховенства Конституції України та конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності.

А. Олійник наголошує на тому, що проблема конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності в Україні полягає в тому, що загалом правовий статус характеризується як колективний вид прав, свобод та обов'язків суб'єктів підприємництва. Важливість проблеми підкреслюється зв'язком суб'єктів підприємництва з науковими чи практичними завданнями. Існує думка окремих авторів щодо чотирьох підходів до розуміння поняття правового статусу людини, таких як: а) ліберальна концепція; б) колективістський підхід; в) мусульманський підхід; г) підхід, що склався у звичайному праві окремих країн Латинської Америки, Океанії та Тропічної Африки. Змістом ліберальної теорії розуміння поняття та змісту конституційного правового статусу людини і громадянина є те, що кожна людина має права з моменту народження. Прихильники колективістського підходу до названої про-

блеми вважають, що пріоритетними є не права людини, а права колективу, тобто права різних об'єднань людей, що включаються до суспільства. Третій підхід розуміння правового статусу людини прийнято називати «мусульманським», а характеризується він тим, що права і обов'язки особи визначаються законами Шаріату. Щодо четвертого підходу, який склався у звичаєвому праві країн Латинської Америки, Океанії та Тропічної Африки, слід сказати, що права окремої людини не виділяються, вони не можуть бути реалізовані нею самостійно, без племені. Нині надзвичайно актуальним є пошук єдиного підходу до розуміння правового статусу людини, оскільки права, свободи та обов'язки людини мають відтворювати положення загальноприйнятих міжнародних актів. Поняття конституційного правового статусу індивідуальних і колективних суб'єктів підприємництва в конституційному праві України досліджено неповною мірою. Існують різні підходи до розуміння названого правового інституту та правової можливості названих суб'єктів. Пошук найбільш ефективного розуміння поняття названого правового статусу задля його втілення в життя продиктований наявними міжнародними стандартами прав людини [6, с. 80].

Отже, на нашу думку, вихід щодо названого правового статусу полягає у потребі дослідження історії виникнення та розвитку конституційного правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності.

Ю. Сагайдак підкреслює, що Україна у пострадянській історії розвитку господарських відносин, повторює досвід Російської федерації, адже після офіційного закріплення приватної власності в державі, першим нормативно-правовим документом, що пояснював процес створення нового суб'єкта підприємництва та виокремлював у цьому процесі процедуру державної реєстрації був Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р., який на сьогодні вже втратив чинність, але основні положення цього Закону перейшли до ГК та ЦК України. Відродження відносин підприємництва та розвиток вільного ринку у країнах колишнього СРСР та в Україні, стало поштовхом до необхідності встановлення ефективного механізму правового регулювання, створення та отримання необхідних дозвільних документів суб'єктами підприємництва і гнучкого контролю за їхньою діяльністю. У цьому розумінні історичне становлення та сучасне правове осмислення адміністративно-правового аспекту процедури легалізації суб'єктів підприємницької діяльності, з точки зору розробки єдиного наукового та практичного підходу, відіграє ключову роль [7, с. 55–56].

Отже, на нашу думку цивільно-правове, господарське і адміністративно-правове регулювання правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності має базуватися на конституційно-правовому статусі названих суб'єктів підприємницьких правовідносин.

Є. Чернявська наголошує на тому, що в системі підприємництва сучасної ринкової економіки акціонерні товариства є невід'ємним і могутнішим суб'єктом господарської діяльності. В Україні на сучасному етапі ринкової трансформації економіки розвиток акціонерних товариств не відповідає той ролі, яку вони грають в економіках розвинутих країн, процесах транснаціоналізації виробництва і капіталу. Вирішення проблеми їх ефективного господарювання та розвитку лежить в площині сутнісного удосконалення характеру виробничих відносин, приведення природи влади, законодавства з питань підприємництва та послуг найманої праці до економічних законів сучасної ринкової економіки, демократичного устрою держави [8, с. 123].

Отже, Є. Чернявська досліджує сучасний стан такого суб'єкта підприємницької діяльності як акціонерні товариства та пропонує удосконалення виробничих правовідносин та законодавства відповідно до сучасної ринкової економіки.

Крім теоретичних праць авторів з питань історії розвитку правового статусу суб'єктів підприємництва слід розглянути нормативно-праві акти, що регулювали названий правовий статус на різних етапах розвитку України. Його розвиток можна проаналізувати відповідно до конституційного та іншого законодавчого регулювання. Так, 5 квітня 1710 року між Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького і генеральними особами, полковниками та Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін було укладено договори і постанови прав і свобод, що отримали назву Конституції Пилипа Орлика. Документ присвячено організації форми і механізму української держави та потреби українського суспільства. В Конституції закріплювалися правила організації господарювання у Вітчизні Запорізькій щодо форм власності та організації підприємницької діяльності. Ясновельможний гетьман за своєю посадою мав пильнувати, щоб людям військовим і посполитим не чинилися збиткові тягари, податки, пригнічення та здириства, щоб урядники не наважувалися виконувати панщину та відробітки на своїх приватних господарствах силами козаків та посполитих, особливо тих, які ані до урядів їх, ані їм безпосередньо не належать: не примушувати до косіння сіна, збирання з полів урожаю та гатіння гребель, не віднімати та силою не змушувати продавати землю, не відбирати за будь-яку провину рухоме та нерухоме майно, не змушувати ремісників безоплатно виконувати свої домашні справи і козаків до розсилки приватної не залучати [9, с. 250–252].

16 липня 1990 року Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України (далі Декларація). Серед інших питань суверенітету України в Декларації закріплювалося, що Українська РСР самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах. 3 серпня 1990 р. було прийнято закон, який визначав зміст, мету і основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організацію фінансово-бюджетної, кредитної та грошової системи Української РСР. Україна самостійно: а) визначала економічний статус і стратегію соціально-економічного розвитку в інтересах народу України; б) здійснювала управління економічними процесами з метою відродження і всебічного розвитку соціальної та культурної сфери, задовольняла потреби громадян Української РСР у матеріальних, соціальних і духовних благах, охорони навколишнього середовища; в) визначала структуру народного господарства, пріоритетні напрями господарської діяльності, форми і методи господарювання та управління суспільним виробництвом; г) здійснювала фінансово-бюджетну, грошово-кредитну, ценову, інвестиційну, науково-технічну і зовнішньоекономічну політику. Усі підприємства, установи і організації, що були розташовані на території України становили її народногосподарський комплекс [10]. Серед пріоритетних напрямків господарської діяльності розглядалося підприємництво. Суб'єктами підприємницької діяльності (підприємцями) могли бути: а) громадяни України, інших держав, особи без громадянства, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності; б) юридичні особи всіх форм власності, встановлених Законом України «Про власність» [11]; в) об'єднання юридичних осіб, що здійснювали діяльність в Україні на умовах угоди про розподіл продукції (ст. 2) [12]. Подальше нормативно-правове регулювання власності та правового статусу суб'єктів господарювання в Україні спостерігаємо по розвитку конституційного, цивільного і господарського законодавства. В нормативно-правових актах України закріплювалися форми власності, право власності, правовідносини суб'єктів права власності і суб'єкти господарювання, включаючи правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності. Форми власності в Україні закріплені в Конституції України 1996 р. (КУ) [13],

Цивільному (ЦКУ) [14] і Господарському (ГКУ) [15] кодексам України. Відповідно до ст. 13 КУ, ст. 324 ЦКУ закріплене право власності Українського народу. Статті 41 КУ та 325 ЦКУ закріплює право приватної власності, 326 ЦКУ право державної, а стаття 327 ЦКУ право комунальної власності. Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. До них відносяться: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до ЦКУ, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва (ст. 55 ГКУ) [15]. З метою уточнення загальних гарантій прав підприємців (ст. 47 ГКУ) пропонуємо п. 4 названої статті сформулювати так: «Збитки, завдані підприємцю внаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, територіальною громадою, органами і посадовими особами державної влади та місцевого самоврядування його майнових прав, відшкодовуються підприємцю відповідно до цього Кодексу та інших законів». Регулювання відносин, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців має власну історію та здійснюється Законом України від 15 травня 2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [16]. На думку В. Маркова, за оцінками фахівців, одним з істотних факторів, що стримують зростання економіки України, була «розпорошеність», невиправдана множинність положень щодо нормативної регламентації процесів створення та державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності (СПД). За даними голови Ліцензійної палати України, державна реєстрація регулювалася 23 законами, 10 указами Президента України, Декретом Кабінету Міністрів України, 12 постановами Уряду, 6 постановами Національного банку України і 5 наказами центральних органів влади (усього було близько 56 нормативно-правових актів). При цьому в Україні, на відміну від західних держав, реєстрацією СПД займалися численні органи – 764 місцевих органів влади (532 районні державні адміністрації і 232 органи місцевого самоврядування). Не сприяли впорядкуванню господарських відносин наявні в різних нормативно-правових актах термінологічні різноманітності, вживалися різні словосполучення – «державна реєстрація», «державна реєстрація СПД», «державна

реєстрація підприємства», «державна реєстрація підприємництва», «державна реєстрація статуту», що вносило плутанину [17, с. 1].

Отже, на сьогодні з урахуванням факторів плутанини при реєстрації утворення і припинення діяльності СПД створена державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців (далі – державна реєстрація).

Саме такі дії з боку держави сприяли офіційному визнанню шляхом засвідчення державою факту створення або припинення діяльності юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених Законом [16].

Проведений аналіз наукових праць та нормативно-правових актів щодо створення та припинення діяльності СПД дають нам можливість сформулювати ознаки і визначення історії конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. До таких ознак, на нашу думку, належать: 1) історія розвитку конституційно-правового статусу СПД як елементу їх правового статусу; 2) нормативно-правове регулювання порядку реєстрації виникнення і розвитку і припинення конституційно-правового статусу СПД; 3) етапи розвитку конституційно-правового статусу СПД; 4) державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності; 5) середньовічний; 6) новий (XVII–XVIII ст. – формування гільдії купців); 7) радянський (1917–1990 рр.); 8) формування правових основ підприємництва в незалежній Україні (з 1990 року і до сьогодні).

Підводячи загальний підсумок пропонуємо такі висновки і рекомендації. Історія конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності – це закріплені нормативно-правовими актами етапи розвитку їх конституційно-правового становища та регулювання реєстрації виникнення, розвитку і припинення названого статусу в давньоримський, середньовічний, новий, радянський і сучасний період формування правових основ підприємництва в незалежній Україні. Формування правових основ підприємництва в незалежній Україні проходить такі етапи: а) 1990–1991 рр. – нормативне визначення процедури реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності (згідно Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р.); б) 1991–2003 р. (прийняття Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»; в) 2003 р. до сьогодні. Запропоновані по тексту рекомендації сприятимуть удосконаленню виникнення, розвитку і припинення названого статусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз). Дис. кан. юрид. наук, спеціальність 12.00.02 – конституційне право. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2007. 252 с.
2. Дякуновський О. Є. Правове регулювання підприємницької діяльності в Україні та Республіці Польща. Дис. кан. юрид. наук, спеціальність 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2021. 277 с.
3. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. / О. М. Кравчук, В. П. Лещук. К. : Центр учбової літератури, 2009. 508 с.
4. Кулак Н. В. Історія створення в Україні інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/6004/1/20170418_303.pdf
5. Махінчук В. М. Суб'єкти підприємницької діяльності за цивільним та господарським законодавством України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна* № 1028. Серія «ПРАВО». 2012. Випуск № 12. С. 186–191.

6. Олійник А. Ю. Поняття конституційно-правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 79–82.
7. Сагайдак Ю. В. Адміністративно-правові засади легалізації суб'єктів підприємницької діяльності. *Дис. кан. юрид. наук, спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право*. Київський національний економічний ун-т. К., 2014. 228 с.
8. Чернявська Є. І. Акціонерні товариства в системі підприємництва. *Розвиток суб'єктів господарювання України: сучасні реалії та перспективи : колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Бандоріної, Л. М. Савчук*. Дніпро : Пороги, 2017. С. 103–124 (488 с.).
9. Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія / А. Ю. Олійник. Київ : КНУТД; Дніпро : ДДУВС, 2022. 256 с.
10. Про економічну самостійність Української РСР : Закон Української РСР від 3 серпня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990, N 34, ст. 499. Не застосовується на території України від 07.05.2022.
11. Про власність : Закон Української РСР від 7 лютого 1991 р. *Відомості Верховної Рада Української РСР*. 1991. № 20. Ст. 249. Втрата чинності від 20.06.2007.
12. Про підприємництво : Закон Української РСР від 7 лютого 1991 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 14. Ст. 144. Поточна редакція від 11.02.2022.
13. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020.
14. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. Поточна редакція від 22.06.2022.
15. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. Поточна редакція від 22.05.2022.
16. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. Поточна редакція від 12.06.2022.
17. Марков В. І. Створення та реєстрація суб'єктів підприємництва недержавного сектора економіки. *Автореф. дис. к. ю. н. Спеціальність 12.00.04 – Господарське право; господарсько-процесуальне право*. Інституті економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2004. 20 с.